

Tot nu toe lukt het onvoldoende om integrale zorg voor risicojongeren in de praktijk te realiseren. Al lijken plannen op papier veelbelovend, de praktijk blijkt vaak weerbarstig. In 'Van papier naar praktijk' proberen we samen met de praktijk een integrale aanpak in de praktijk te ontwikkelen tot een werkzame aanpak. *Laura Veerman*

Het realiseren van integrale zorg voor risicojongeren

Samen van papier naar praktijk

Jeugdzorg in crisis moet zich voorlopig beperken tot de zwaarste gevallen', kopte Trouw afgelopen november op de voorpagina (Kieskamp & Van Baars, 2022). De verantwoordelijke ministers Weerwind en Van Ooijen doen een 'dringende oproep' aan gemeenten en jeugdhulpinstellingen om prioriteit te geven aan deze groep kwetsbare kinderen. Zo kwam uit recente brandbrieven naar voren dat onder andere jeugdrechters geen kindbeschermingsmaatregelen durven op te leggen, omdat niet zeker is dat een kind ook de juiste zorg kan krijgen.

Naar schatting valt 2% van alle jongeren in Nederland onder de groep met de meest complexe problematiek. Deze jongeren staan ook wel bekend als risicojongeren. Hiermee wordt bedoeld op jongeren waarbij meerdere, vaak ernstige problemen spelen op verschillende leef-

gebieden. Denk aan de thuissituatie, mentale gezondheid, financiën, vrienden en het werk. Ze mijden zorg of zijn moeilijk te bereiken, wat onder meer het gevolg is van eerdere (negatieve) ervaringen met hulpverlening (Bevington et al., 2013). Bij deze jongeren is ook regelmatig sprake van crisissituaties en zij laten vaak crimineel en/of agressief gedrag zien.

Risicojongeren hebben integrale zorg nodig: tijdige, passende en samenhangende hulp vanuit verschillende aanbieders en delen van de zorg- en veiligheidsketen. De organisatie en coördinatie hiervan is uitermate ingewikkeld omdat op verschillende niveaus en domeinen zorg nodig is. Meerdere professionals moeten, vaak onder hoge druk, met elkaar hulp realiseren (Naert et al., 2017). Er is echter geen eenduidige aanpak die overal en voor iedereen werkt. Gelet op de heterogene problematiek van risicojongeren en de verschillende contexten waarin men hulp biedt aan deze jongeren, hangt het sterk af voor wie wat werkt.

OVER DE AUTEUR

Laura Veerman is Criminoloog en Toegepast Psycholoog en werkt als actie-onderzoeker bij de Academische Werkplaats Risicojeugd. Laura doet onderzoek naar integraal werken met risicojeugd.

Van probleem naar vraag

Dat het realiseren van integrale zorg voor risicojongeren ingewikkeld is, kwam ook naar voren in een ge-

- spreksronde in 2019 met ervaringsdeskundigen, gemeenten, praktijkinstellingen en wetenschappers vanuit de Academische Werkplaats Risicojeugd (AWRJ). Het doel van deze gespreksronde was om thema's aan te wijzen die gezamenlijke aandacht en inzet vragen. In de AWRJ wordt praktijkgericht onderzoek ingezet om passende zorg voor risicojongeren en hun gezinnen te ontwikkelen en verbeteren. In de gespreksronde van de AWRJ met de verschillende partijen werd onder andere de volgende vraag geformuleerd: hoe kun je integrale zorg voor deze complexe doelgroep het beste vorm geven?

Yeph

De gemeente Utrecht kwam met Yeph als voorbeeld om deze vraag te onderzoeken. Yeph is een samenwerkingsverband van drie zorgaanbieders: Youké, Pluryn en 's Heeren Loo. Sinds april 2020 werken deze drie organisaties samen op de essentiële functies. De essentiële functies omvatten drie milieuvoorzieningen, JeugdzorgPlus instellingen en klinische opna-

van Yeph vormt de toegang tot de essentiële functies. Zij kijken bij een potentiële aanmelding voor deze functies mee of dit de best passende zorg is voor deze jongere of consulteren – op verzoek van professionals – in een eerder stadium om plaatsing te voorkomen. Het plan van het expertiseteam Yeph is op papier veelbelovend. De vraag is echter: hoe pakt dit in de praktijk uit? Is de oplossing op papier ook hetgeen in de praktijk nodig is om integrale zorg voor risicojongeren te realiseren?

Aanpak

In september 2020 is het praktijkgerichte actieonderzoeksproject 'Van papier naar praktijk' gestart. Het onderzoek loopt tot september 2024 en richt zich op professionals die integrale hulp bieden aan risicojongeren. Het onderzoeksplan en de focus van het onderzoek stonden nog niet direct vast. In 2020-2021 is op basis van een oriëntatieperiode (interviews, observaties en gesprekken met adviseurs vanuit het klantperspectief, Yeph en gemeenten) concreter gemaakt wel-

ke vragen centraal moeten staan in het onderzoek, om zo de praktijk verder te helpen. Het onderzoek heeft als doel inzicht te geven in hoe een integrale aanpak voor risicojeugd, die op papier bestaat uit werkzame elementen, in de praktijk zo geïmplementeerd en ontwikkeld kan worden dat deze aanpak ook werkt. Hiervoor onderzoeken we het plan van Yeph, met een focus op het expertiseteam van Yeph. Opgehaalde kennis zetten we direct in om praktijksituaties te veranderen en te verbeteren. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de betrokkenen. We maken gebruik van kwalitatieve data (interviews, observaties, documentanalyse) en kwantitatieve data (bestaande registratiegegevens). Daarnaast organiseren we elk half jaar leersessies, waarin betrokken professionals zelf actiepunten formuleren op basis van de terugkoppeling van de resultaten. Deze punten worden na toepassing geëvalueerd en eventueel bijgesteld, waarmee we een cyclisch leerproces in de praktijk stimuleren.

Even wennen

Het uitvoeren van een onderzoeksplan in de praktijk gaat niet vanzelf. Op het moment dat het onderzoek van start ging, was het expertiseteam van Yeph net een paar maanden onderweg. De aanloop naar de start van het onderzoek verliep rommelig: het was voor een aantal betrokken professionals bij Yeph niet duidelijk dat een onderzoek zou starten en wat dit onderzoek in de praktijk zou betekenen. Een professional van Yeph omschrijft het volgende: 'In het begin hadden we nog niks gedaan. (...) Dat was even wennen. Een nieuwe opdracht met meteen een onderzoeker hijgend in je nek: "Wat doe je? Waarom? Hoe kijk je erop terug? Wat heb je geleerd?" Pfff, ik heb vaak gedacht: laat ons even rustig iets doen of proberen, dan kunnen we daarna reflecteren.' Vanuit het

onderzoek merkten we ook dat er in de oriëntatiefase veel vragen kwamen waarop we het antwoord nog niet hadden. Wanneer zijn er resultaten? Heb je al een idee wanneer je klaar bent? Wat schrijf je nu precies op als je bij onze overleggen zit? En wat neem je daarvan mee in het onderzoek?

Om meer duidelijkheid te geven over het onderzoek en de eventuele meerwaarde hiervan in de praktijk hebben we na anderhalve maand een leersessie georganiseerd en een factsheet gemaakt. Door samen te sparren over de aanpak werd het onderzoek in de praktijk concreet. Een professional van Yeph omschrijft: 'In de eerste factsheet kwam dat heel erg aan de orde. (...) De reflecties vanuit het onderzoek hebben geholpen om te duiden wat er nu eigenlijk aan de hand is. Elke organisatie heeft een eigen cultuur, normen en waarden en de verschillen tussen organisaties leiden tot onbegrip en staan de samenwerking in de weg. Het helpt om te beseffen waaraan het ligt.'

Ik zie, ik zie wat jij (nog) niet ziet
Na het eerste half jaar kwam er vanuit de praktijk de wens om meer te leren. Zo omschreef een professional van Yeph: 'Ja, jij leest al die artikelen, toch? Wij willen ook daarin meegenomen worden en ervan leren.' Het gevolg was dat we elke maand tijdens de teamvergadering op laagdrempelige wijze een wetenschappelijk artikel bespraken over integrale zorg voor risicojongeren. Hierover gingen we vervolgens in gesprek: hoe helpen deze uitkomsten het expertiseteam verder? Na verloop van tijd kwam ook de behoefte om korter op de bal te zitten: kunnen we niet sneller reflecteren op situaties die onlangs hebben plaatsgevonden? Toen is 'ik zie, ik zie wat jij (nog) niet ziet' opgezet, waarin we een recente praktijksituatie uitlichten en deze koppelen aan eerder onderzoek en eerdere resultaten uit het onderzoeksproject. Hierbij houden we het team een spiegel voor: hoe kijken jullie zelf naar de situatie? Op deze manier bieden de thema's vanuit (eerder) onderzoek verdieping aan het dagelijks werk van de professionals van Yeph.

Ruimte voor reflectie

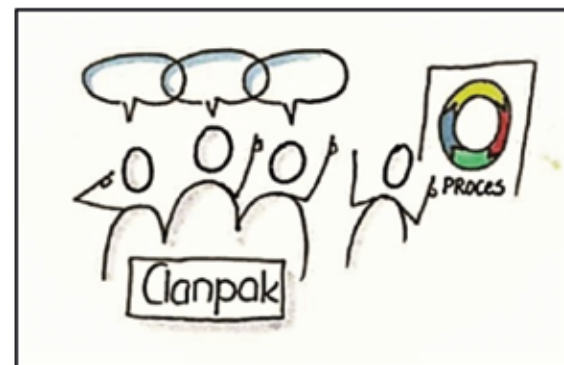
De ruimte om te reflecteren, zoals tijdens teamvergaderingen, interviews en leersessies, blijkt in de praktijk inherent aan het al lerend ontwikkelen van het expertiseteam van Yeph. Volgens de verschillende betrokkenen dwingen interviews hen om te reflecteren

Is de oplossing op papier ook hetgeen in

de praktijk nodig is om integrale zorg

voor risicojongeren te realiseren?

me op de afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie. Dit samenwerkingsverband richt zich op de 2% meest complexe zorgvragen. Yeph heeft onder andere als doel de instroom naar de essentiële functies te voorkomen. Om dit te bereiken, heeft Yeph een multidisciplinair expertiseteam opgericht om laagdrempelig expertise toe te voegen aan de keten. Uit onderzoek weten we dat het juist bij risicojongeren van belang is om expertise te kunnen bundelen. De hulpvragen van deze doelgroep overstijgen namelijk de expertise van één professional, dienst of organisatie (Nootboom et al., 2020). Het expertiseteam

en om na te denken over vragen waarbij ze niet dagelijks stilstaan. Zo omschrijft een betrokken beleidsmedewerker: 'Het zorgde persoonlijk voor extra reflectie op de mate waarin het lukt om datgene wat bedacht is ook in de praktijk te laten werken. Met name de interviews hielpen mij om kritisch te bezien wat ik vanuit mijn rol meer of beter kan doen om het succes van het expertiseteam te vergroten.' Deze reflecties zorgen mede voor agendering van ontwikkelpunten in overleggen tussen de gemeenten en Yeph. Ook bij de evaluatie van een van de leersessies omschrijven professionals dat het soms fijn is dat er geen volle agenda is. Het is helpend om elkaar (weer) te zien en om met elkaar uit te wisselen over thema's die spelen in het dagelijks werk, maar waarbij je niet dagelijks met elkaar stilstaat. Door deze sessies leren professionals elkaar ook beter kennen, wat ook een belangrijk faciliterend element is om tot integrale zorg te komen (Nootboom et al., 2020).

Onderzoek dwingt tot reflectie

Leren is niet alleen maar makkelijk: de interviews dwingen je om na te denken. Terugkoppelingen van resultaten zijn bovendien (soms) ook confronterend. In het onderzoek kaarten we thema's aan waarover je vervolgens als professionals het gesprek met elkaar moet voeren. De betrokken adviseur klantperspectief zegt daarover het volgende: 'Het onderzoek draagt eraan bij dat de kritiek die er is constructiever binnenkomt. Als onderzoeker sta je in het midden en mensen durven ernaar te luisteren en er iets mee te doen.'

De kritische reflecties komen voort uit het bundelen van verschillende perspectieven: het expertiseteam van Yeph, betrokken zorgaanbieders, regionale partners, gemeenten, lokale teams en gecertificeerde instellingen. De terugkoppeling over hoe verschillende partners werken of de samenwerking ervaren helpt bijvoorbeeld om elkaar beter te begrijpen. Een pro-

fessional van Yeph omschrijft: 'Ik moet in dit onderzoek leren hoe zij ertegenaan kijken. Waar zitten hun frustraties en beperkingen? Dat helpt mij.' Professionals bij Yeph omschrijven de terugkoppelingen over de ervaringen van partners als een vorm van feedback die zij anders mislopen.

Naast meer begrip binnen de samenwerking zorgt het inzicht in verschillende perspectieven ook voor besef. Professionals realiseren zich door de terugkoppeling en gesprekken dat ze niet allemaal hetzelfde perspectief hebben omtrent het realiseren van integrale zorg. Ze komen elk uit een eigen organisatie met eigen belangen en hebben elk hun eigen achtergrond. Onderzoek dwingt door het terugkoppelen van resultaten en het aanjagen van gesprekken daarover om te luisteren naar elkaars ervaringen.

'Hier zit het!'

Een van de thema's die we vanuit het onderzoek begin 2022 terugkoppelden, is dat het organiseren en concreet maken van mandaat, regie en professionele ruimte van belang zijn om integrale zorg voor risicojongeren te realiseren (Academische Werkplaats Risicojeugd, 2022). Bij mandaat heeft iemand de opdracht om namens een ander iets te regelen (bijvoorbeeld goedkeuring van een aanmelding: wel/niet plaatsen). Regie is de sturing op dat de hulp die nodig is ook wordt ingezet (houd bijvoorbeeld overzicht over alle betrokken partijen en stemt daarmee af). Professionele ruimte gaat over de ruimte die professionals ervaren in hun dagelijkse werk om taken uit te voeren en ondersteuning af te stemmen op de behoefte van het gezin (bijvoorbeeld voldoende personeel of durf om af te wijken van het protocol indien nodig). Zonder de aanwezigheid van en duidelijkheid

over mandaat, regie en professionele ruimte is het bieden van integrale zorg niet mogelijk. Voor het expertiseteam van Yeph en de betrokken partners zijn deze drie elementen daarom essentieel om integrale zorg te bieden aan risicojongeren.

Inzicht in deze elementen biedt professionals hulp bij complexe casuïstiek. Een professional van Yeph omschrijft: 'Ik ben me er sterk van bewust dat ik bij samenwerkingsproblematiek mandaat, regie en ruimte roep. Ik had laatst een casus en daar zag je de lichtjes opgaan: "Ja daar gaat het niet goed, hier zit het!" Het werd duidelijk dat iemand de regie niet nam en het mandaat dat erbij hoort. Die overstijgende termen zijn heel helpend vind ik, om helder te krijgen waar je heen moet met de samenwerking en waaraan je aandacht moet besteden.'

Dit voorbeeld laat zien dat duiding vanuit het onderzoek helpt: het is makkelijker op te lossen als professionals zien hoe de problematiek binnen een samenwerking in elkaar zit. Kennis vanuit het onderzoek rondom deze elementen geeft mogelijkheden om te benoemen wat er speelt: het biedt een opening in gesprek met de betrokkenen. De adviseur klantperspectief omschrijft: 'Met mandaat, regie en ruimte krijg je scherp waaraan het precies ligt. Het lost in die zin nog niks op voor het gezin. Maar het weten waar het mis zit, kan al wel helpen om het op te lossen.' Door duiding helpt praktijkgericht onderzoek om samen te leren hoe we de zorg voor risicojongeren kunnen verbeteren.

Conclusie

Het bieden van integrale zorg voor risicojongeren is een uitdaging. Om samen van papier naar praktijk te gaan stimuleert het onderzoeksproject 'Van papier naar praktijk' de ontwikkeling van het expertiseteam van Yeph. Onderzoek zorgt ten eerste (on)bewust voor reflectie bij de deelnemers en het bij elkaar brengen van verschillende betrokkenen in leersessies. Ten tweede biedt dit onderzoek door de terugkoppelingen inzicht in de verschillende perspectieven en belangen die er spelen: dit nodigt professionals uit om elkaar beter te begrijpen. Tot slot helpt duiding vanuit het onderzoek om te snappen waarom het knelt in de samenwerking en opent mogelijkheden richting een oplossing.

Onderzoek en praktijk gaan hand in hand: door input vanuit de praktijk helpt onderzoek om de ervaringen van professionals naar een hoger niveau te tillen.

Hierdoor benutten we de expertise van professionals

op een ander niveau. Doordat professionals elkaar beter leren kennen, elkaar beter begrijpen en beter kunnen duiden wat er speelt, lukt het beter om papier en praktijk dichter bij elkaar te brengen. ✦

Voor de leesbaarheid zijn de citaten in de tekst grammaticaal iets aangepast, maar inhoudelijk onveranderd.

De afbeeldingen in dit artikel zijn gemaakt door Pierre Klaasing, een lid van het expertiseteam van Yeph.

- Academische Werkplaats Risicojeugd (2022). *Van papier naar praktijk*. Amsterdam, Academische Werkplaats Risicojeugd.
- Bevington, D., Fuggle, P., Fonagy, P., Target, M., & Asen, E. (2013). *Innovations in Practice: Adolescent Mentalization-Based Integrative Therapy (AMBIT) - a new integrated approach to working with the most hard to reach adolescents with severe complex mental health needs*. Child and adolescent mental health.
- Kieskamp, W., & Van Baars, L. (2022). *Jeugdzorg in crisis moet zich beperken tot de zwaarste gevallen*. Amsterdam, Trouw.
- Naert, J., Roose, R., Rapp, R. C., & Vanderplasschen, W. (2017). *Continuity of care in youth services: A systematic review*. Children and Youth Services Review.
- Nootboom, L. A., Mulder, E. A., Kuiper, C. H. Z., Colins, O. F., & Vermeiren, R. R. J. M. (2021). *Towards Integrated Youth Care: A Systematic Review of Facilitators and Barriers for Professionals*. Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research.

Versterk het sociaal werk, word **Master of Social Work**

- ✓ Neem het heft in handen
- ✓ Vergroot je netwerk
- ✓ Verbeter je eigen praktijk

- ✓ Werk aan je professionele ontwikkeling
- ✓ Word gesprekspartner op alle niveaus